

crkva u svijetu

PRINOSI

KRŠĆANIN I REVOLUCIJA

(Nekoliko tekstova povodom 10. obljetnice smrti Camila Torresa*)

Priredio: Šito Rupčić-Čorić

ZAKLJUČCI ZA NAŠE VRIJEME

Oscar Cullmann, *Jesus und die Revolutionäre seiner Zeit*, Mohr, Tübingen 1970, str. 71-72.

U Isusovu se stajalištu očituje važna jedinstvenost u tri problema (kultnom, političkom i socijalnom pitanju). Njome vlada njegov eshatološki radikalizam. Taj vodi sasvim otvorenoj kritici postojećeg poretka s jedne

* Za mnoštva diljem svijeta Camilo Torres predstavlja najvećeg kršćanskog idealista našega stoljeća. Rodio se u Kolumbiji (Bogota), studirao je u Evropi i USA, bio je u vezi s Abbè-Pierreom i živio s beskućnicima, političkim i drugim izbjeglicama. Kao profesor za sociologiju na Nacionalnom sveučilištu u Bogoti, u velikim i višeputnim pobunama i štrajkovima studenata protiv ugnjetavanja odozgo aktivno se sodalizira s njima. Pada u nemilost vlasti! U razgovoru sa svojim nadbiskupom obojica dolaze do zaključka kako bi jedino rješenje — da bi Camilo ostao vjeran svojoj savjesti, a također i lojalan član Crkve — bila njegova laicizacija. Ostavljena je mogućnost da on, čim završi revolucija, čim se »pomiri s braćom«, opet počne prinostiti »dar na oltar«. U življenom uvjerenju da je kršćanska dužnost primijeniti nasilje protiv trajnog održavljene nasilja manjine, pokosila ga je šuma službenih metaka.

Možda najviše zato što je svoje svjedočenje zalio krvlju, postaje sve radikalnijim shvaćanje poslije njegove smrti — u Lat. Americi i u cijelom svijetu — da i kršćanin može, ako drukčije nije moguće, primijeniti nasilje kako bi obranio svoja prava i prava svojega bližnjega. A ono što nitko ne može zanijekati jest činjenica da se društvena i politička problematika u svijetu osjećaju i vjerskim problemom te njihovo rješenje postaje neotklonjivom zadaćom svakog kršćanina.

Š. C.

strane i ne prihvaćanju pokretâ otpora s druge, jer ovi svojim određivanjem cilja odvrćaju pogled od Božjeg kraljevstva koje dolazi, a primjenom nasilja ranjavaju zahtjev apsolutne pravednosti i ljubavi. Ja sam nastojao da ostanemo strogo na polju biblijske egzegeze. Drugi sad mogu pokušati da iz rezultata izvuku zaključke za naše vrijeme. Htio bih ovdje na kraju samo pokazati probleme do kojih se dolazi pri jednoj primjeni i pokušati bar odrediti smjer u kojemu se mogu možda naći rješenja.

Najprije bih htio ukazati na izvanrednu teškoću zadaće. Da se Isusovo stajalište ne može bez daljnega prenijeti na naše vrijeme, proizlazi već iz činjenice da mi ne računamo više sa skorim svršetkom svijeta. Neka vrsta ‚prilagođivanja‘ sadašnjosti potrebna je dakle. I upravo ovdje počinju problemi. Svako prilagođivanje je doduše lako ako se ograniči da jednostrano orijentira novoodređenost biblijskih iskaza i zahtjeva na to, da ih današnji čovjek može razumjeti i potvrditi u povezanosti sa svojim osobnim problemima. Ali glavna je zadaća — i upravo s njom nastaje glavna teškoća — u pokušaju da se prenese Isusova poruka u naše vrijeme, a da se njezina temeljna osobitost ne zataji i ne oslabi. To više ne bi bilo prilagođavanje nego izdaja.

Ipak se ovdje postavlja jedno pretpitanje: zar nije u krajnjoj liniji jedan takav pokušaj nemoguć? Zar mi ne tražimo previše od Isusa, ako želimo naš stav prema postojećem poretku i revoluciji normirati prema njegovoj nauci i njegovu vladanju? Vidjeli smo da se on već po svom očekivanju svršetka ne može svrstati u grupe svojega vremena. Kako će to onda s obzirom na današnje grupe biti moguće? Može li se u pojačanoj mjeri primijeniti krilatica o odnarođenoj religiji kao ‚opijumu za narod‘ na Isusovu nauku? Ovdje treba ipak postaviti protupitanje: da li je stvarno Isusovo očekivanje budućeg kraljevstva daleko od svijeta? Zar se ne mora razlikovati svijet kao od Isusa potvrđeni prostor djelovanja i svijet kao od njega zanijekana norma djelovanja i zar za njega njegova nada ne znači prije svega impuls borbi za pravdu u prolasku posvećenom svijetu dokle on još postoji, i tim dosljednije u svim postojećim grupama? Pošavši odavde, usprkos svim teškoćama, prenošenje Isusova stajališta u naše vrijeme očituje se kao načelno moguće.

ISUSOVO NASLJEDOVANJE DANAS

Dorothee Sölle, *Politische Theologie*, Stuttgart 1971, str. 83—85.

Ne radi se o tome da se u biblicističkom smislu skupi materijal o Isusovu političkom vladanju i da se prema njemu odmjeri da li je Isus bio revolucionar ili nije. Ni govora o tome da bi se njegovo stvarno ponašanje opisivalo pa onda imitiralo, nego se ide za tim da se spozna tendencija njegova ponašanja pa da se nanovo ostvare njegovi ciljevi u našem svijetu. Zato nije umno pitati: da li je on bio revolucionar? Kakvo je bilo njegovo stajalište prema nasilju, a kakovo prema posjedu? Mi kao

njegovi prijatelji koji potvrđujemo smjer njegove odluke moramo pokušati sami od sebe reći kakvo je naše stajalište danas prema revoluciji, posjedu ili nasilju. Ta njegova funkcija za nas... važnija je od povjesničaru spoznatijih riječi i djela koja mogu voditi samo do opanašanja, a ne do nasljedovanja.

Isus iz Nazareta nije analizirao i kritizirao strukturalne uvjete pod kojima su carinici postali carinici i lake žene takvima. On je prihvaćao ljude ne pitajući tko je pridonio da su oni postali carinici ili prostitutke. On nije mogao postaviti to pitanje, jer — marksistički rečeno — produktivne snage nisu bile u stanju razvoja, u kojem bi njegova društvena prestrukturiranja tek tehnički bila moguća. Odatle je pitanje promjenljivosti u ovom smislu, ako se ono postavlja Novom Zavjetu kao antičkom dokumentu, ahistorično i prema tome predmarksističko...

Baza za promjenu u obuhvatnom smislu, kako to mi danas shvaćamo, nije onda postojala. Ali da je i postojala, mi ne možemo stići više iza pitanja koja se tada pojavljuju; mi ne možemo sebi dopustiti da se ne obaziremo na činjenice zašto kemičari rade u industriji naoružanja ili zašto mladi ljudi više cijene ratnu nego mirovnu službu.

... Pitanje Isusova odnosa prema promjeni ovoga svijeta morat će se modificirati. Ako ga u jednom neposrednom smislu, koji donosi dijalektiku o pojedincu i zajednici i počinje promjenu preobrazbom odnosa u vlasničkom i društvenom sektoru, zaniječemo s obzirom na Isusa, tada se ipak ni u kojem slučaju ne može predvidjeti da je u posrednom smislu način na koji je Isus mislio i ponašao se promjenio i faktično uništio socijalne strukture svijeta u kojima je on živio. Tako obiteljske veze i ograničenja gube svoj stariji naravni rang po novom bratstvu (Mk 3, 31—35) te počinje po-povjesničavanje ljudskih odnosa. »Tko je moja majka, tko su moja braća?« — pita Isus. Isus svojim životom dokida temeljni i uhodani red, na pr. u obitelji, ili držanje na pr. u pobožnosti: »Pustite neka mrtvi ukapaju mrtve!« (Mt 8, 22). Također je vrlo značajna društvena podjela ljudi prema naobrazbi — u pismene, vjerski informirane i u pripadnike klasa kojima je sve ovo nedostajalo — bila u svom dostojanstvu i značenju srozana. »Ne dopustite da vas zovu rabi... ne zovite nikoga na zemlji vašim ocem... i ne dopustite da vas zovu učiteljima.« Vlast se dokida, na mjesto patrijarhalno strukturiranog društva stupa bratsko. Mt 23, 8—10 pokazuje nastavljanje tog Isusova stajališta preko zajednice. Ali unatoč svemu razumljivo je da je dokidanje do tada važećeg obzorja jednog učinkovitog društva koje je sebe definiralo vjerskim imalo društvene posljedice. Slijepi i hromi nisu imali pristupa u hram. Biti izliječen istodobno je značilo za njih postati vjerski resocijaliziran. Isus je surađivao sa ženama — dakle s vjerski i društveno deklasiranima; družimo se s odbačenima. Propovijedanjem Isus počinje s izlaskom iz obiteljskih, tradicionalnih, kognitivnih i aktivnih struktura vlasti, na što su se kroz povijest kršćanstva uvijek pozivali oni koji su takav izlazak trebali. »Znate da vladari naroda okrutno postupaju s njima i da se velikaši služe svojom vlašću protiv njih. Neka ne bude tako među vama!« (Mt 20, 25).

BOG U REVOLUCIJI

Izbor iz sedam teza prof. dr. Jürgena Moltmanna objavljenih u *Ev. Kommentare*, listopad, 1968, br. 10, str. 565—571.

Iz 2. teze

Bez samokritike u kršćanstvu neće biti ni prisutnosti kršćana na mjestima revolucionarnih odluka u svijetu. Stoga je potrebno preko odlučnih grupa unijeti revoluciju slobode u postojeće Crkve. Kršćanska vjera odnosi se na Boga u Kristu. Ali kriza njezina identiteta leži u tome da ona više sigurno ne zna zašto je tu. Ona dobro znađe otkuda dolazi, ali više ne zna točno kamo ide. Zato je budućnost zbunjuje. Svoj se identitet ne može dobiti samo po teoretskom sjećanju na njezino podrijetlo; identifikacija i angažman pripadaju praktično zadaćama sadašnjosti za jednu veću budućnost. Ako kršćani opet spoznaju zašto su oni tu, oni će ponovno iskusiti tko su oni stvarno. Sadašnja kriza natjerava jedne u bijeg u zlatnu prošlost koja bi se morala sačuvati. Drugi se povlače u apolitičnu tihu vjeru. Treći opet bježe u direktne akcije. Oni se priključuju revolucionarnim grupama i začuđeni se tada pitaju da li su i zašto su stvarno oni kršćani. Kako ćemo izići iz osobnog vjerskog otuđenja od stvarnosti života, do one slobode koja zna što hoće? Kako možemo po kritici tradicionalnog kršćanstva doći do onog osjećaja ponovnog rođenja i do jedne nove samosvijesti koju tražimo? Gdje je »novo nebo«? Angažirani se kršćani nadaju da Crkva može biti drukčija. Oni otkrivaju duboki jaz između dosadašnje ostvarivane forme kršćanstva i njegovih neostvarenih mogućnosti. Smeta im što je vjera u Boga povezana sa strahom pred budućnošću. Smeta im kazneni karakter crkvenog morala. Smetaju im autoritarne strukture vlasti u Crkvi i klerikalna manipulacija. Smeta im povezanost velikih Crkava s postojećim lošim vlastodršcima. Oni traže vjeru slobode koja je povezana s nadom u budućnost. Oni zahtijevaju osobnu odgovornost čovjeka na području osobnog morala. Pošto je Crkva tako dugo predstavljala jednostrano nebeskog Krista po riječi, sakramentu i hijerarhiji, traže oni zajedništvo s raspetim Čovječjim Sinom, koji na djela pravednika čeka u gladnima, golima, zatvorenima i obespravljenima.

Iz 3. teze

Kršćanima se imenuju oni koji »imaju nadu« (Ef 2, 12; 1 Sol 4, 13). U raspetom objavitelju kraljevstva slobode njima je simbolički svijet raspet i počelo je novo stvaranje. Stoga se oni koji vjeruju dižu iz poniženja pripremljenog im od neobičnih sila i prepuštenosti sudbini te naviještaju dolazak Boga i Krista njegova, koji će dokončati muku svega stvorenog. U sakralnopolitičkom svijetu antike djelovali su ovi kršćani kao revolucionari neba i zemlje. Oni su prezirali tzv. domovinske bogove i nisu žrtvovali rimskom bogocaru. Nisu bili zadovoljni s Pax Romana, nego su čekali na Pax Christi. Slavni kritičar kršćanstva iz 2. st. Celso predbacivao je kršćanima da izazivaju »bunu« (stasis) na nebu, jer ne žrtvuju bogovima, te da to za posljedicu ima srdžbu bogova. Osim toga tvrdio je da oni kao »revolucionari neba« razaraju također i vjersko-

politički poredak na zemlji i tako su javni neprijatelji države i ljudskog roda. Ni Pavao ni starokršćanski teolozi nisu razvijali »teologiju revolucije«, a kršćani su ipak, klanjajući se Bogu u Raspetome, djelovali revolucionarno. Time su oni načeli centralni živac političkih religija i vjerske politike svoga vremena. Njihova vjera bijaše revolucija u onom vremenu, premda nisu poznavali nikakvu »teologiju revolucije«. I danas ne bi trebalo iz jednog djelovanja koje se ne ostvaruje stvarati neki program. Potpuno kršćanstvo djeluje revolucionarno i program za revoluciju lako bi mogao ukloniti to djelovanje. Ako se uopće može dati, onda se naziv »revolucionar« mora dati nekome tko nije kršćanin. Ne može ga netko dati sebi samom.

Iz 6. teze

Problem nasilja i nenasilja prividni je problem. Postoji samo pitanje o opravdanoj i neopravdanoj primjeni nasilja i pitanje razmjernosti sredstava prema cilju.

Danas su za nenasilje najradije oni koji imaju policijsku silu, a za revolucionarno nasilje oni koji ne posjeduju nikakva sredstva moći. To je paradoksalno. Potpuno je jasno da je promjena moći samo moguća po primjeni sile i po preuzimanju vlasti. Jedini problem leži u tome da se sila mora opravdati, inače je ona čisto nasilje. Primjena revolucionarne sile mora se po humanim ciljevima revolucije legitimirati. Sila strukture postojećeg poretka mora se očitovati u svojoj nehumanosti kao golo nasilje. Ako nije tako, onda revolucionarno nasilje nije razborito i pametno činiti. Ako se ne primjenjuju sva moguća sredstva, onda je revolucionarna budućnost nepojmljiva. Ali ako se primjenjuju nerazmjerna sredstva, tada je to izdaja revolucionarnih ciljeva.

Kriterij za akciju je mjera moguće promjene. Potrebno je izvježbano oko da se protivnik, sredstva i cilj dovedu u jednu takvu vezu da bi se došlo do željenog učinka. Nema smisla kratkotrajnim revoltima pospješivati desni radikalizam. Nema smisla »buditi pse što spavaju« stajući im samo na rep. Također je smiješno malim akcijama — pozvati protunasilje na ulice, samo da bi se tada moralno rasrdeno moglo reći kako je protivnik zao. U tempu revolucionarnog nestrpljenja, koje uvijek potiče na nove akcije, potreban je dugi dan strpljenja i fantazija za stalnu promjenu. Ono što se hoće treba povezati s onim što je objektivno moguće i što se subjektivno može. Teška je to umjetnost. Humani revolucionarni ciljevi ne smiju po nerazmjernim sredstvima nasilja pasti u nemilost. I u revolucionarnim pokretima postoji uvijek ustanak sredstava protiv ciljeva, kako se vidi u starom i novom staljinizmu. Ako su ova sredstva nasilje protiv nasilja, tada je teško poslije revolucije opet dokinuti nasilje. Tko je ikada vidio jednu diktaturu, jednu tajnu policijsku službu, cenzuru, birokraciju — koja je sama sebe dokinula? Ako se povjerenje jednom zamjeni kontrolom, a sloboda cenzurom, revolucija je izdana. Ako je revolucionarni cilj jedna bolje ostvarena ljudskost, tada se ne može ni u tzv. prelaznom vremenu neljudski postati. Mora se već na putu neposredno s budućnošću početi te i u prolaznom vremenu već ljudski egzistirati.

Iz toga konačno slijedi da se revolucija sadašnjosti ne smije izjednačiti sa shemom staroga svijeta koji se prevladava u korist bolje i ljudskije budućnosti. U začarni krug nasilja i protunasilja može se ući samo ako ga se želi svladati i dokrajčiti. Revolucionarna sredstva moraju stoga vazda biti izmirena s humanim ciljevima; inače prijeti otpad od revolucije u terorizam i rezignaciju.

Kako bi trebalo pomoću primjene nasilja doći do kraljevstva nenasilnog bratstva? To je unutrašnja bezizlaznost revolucionarnog djelovanja. Tko sebi ovdje prepíše pravilo od protivnika, u svakom slučaju nije novi čovjek. Sva sredstva su opdavdana, ali ona moraju biti drukčija i bolja nego protivnička, da bi se tako protivnike zbunilo. Martin L. King govorio je i djelovao iz područja istine, koje je bilo neovisno od političke moći i njezinih pravila igre. On je bio prilično imun od straha i zavodništva moći. I upravo time bio je opasniji za vlastodržce nego moćni proroci. Treba moćne igrače pokera natjerati da igraju šah.

PET TEZA O PITANJU NASILJA

Martin Hengel *Gewalt und Gewaltlosigkeit* (Calwer Hefte 118), Stuttgart, 1971, str. 50—52.

1. Isusovoj oslobodilačkoj *Veseloj Vijesti o ljubavi bez ograničenja* pripada također nijekanje onog nasilja koje blišnjega fizički i psihički razara, a posljedice toga su za pojedinca i za zajednicu nenadomjesticke.

2. Pozvan od Krista na slobodu iz ovog razarajućeg nasilja, kršćanin znade da se nalazi u jednome — ljudski gledano — neriješenom konfliktu. Oblici ljudske zajednice u koju je on dospio traže u teškim situacijama koje stalno nastaju da se za njihovu zaštitu i zbog očuvanja odnosno uspostavljanja slobode i pravednosti ne može odreći primjene takvog razornog nasilja. Radilo bi se samo o tome da takva primjena nasilja bude »prikladna«.

3. Pozivanjem na takve »teške situacije«, takvo nasilje — za kršćanina — nikako ne »postaje opravdano«, njegova primjena — također u samoobrani — izaziva krivnju pojedinaca i društva. Kršćanin znade da on ne može živjeti u ovome svijetu, a da svagda ne bude kriv, te upravo radi toga nije mu potrebito »samoopravdanje« i zabašurivanje, ako vjeruje da se on, odnosno zajednica u kojoj živi, ne može zbog pravednosti odreći razaranja ljudskih života. On bi se više morao ispitati da li su ovdje na djelu — upravo kod njega samoga — skrivene agresije, zavist, osveta, manjak spremnosti za toleranciju i nestrpljivost nevjere. On se ne smije zadovoljiti odmjerenim proračunom nasilja i protunasilja i izvještajem da je nasilje »prikladno«.

4. Ovo vrijedi tim više danas kad stalno jačaju snage koje — iz bilo kojih razloga — slave nasilje, bude agresivne nagone, odnosno iskorištavaju ih politički i komercijalno. Znakovi su za to zastrašujuće mnogostruki. Ne radi se pri tome samo o ratnoj situaciji u Vijetnamu, Bliskom

Istoku, Južnom Sudanu, Istočnom Pakistanu itd. — u pitanju je stalna zloupotreba političkih i gospodarskih pozicija vlasti, nekontrolirana moć »tajne policijske službe« u mnogim državama, manipulirani »glas naroda« glede smrtne kazne — do javnih smaknuća, veličanja atentata, otmanja talaca i podmetnutih bomba itd., barbarski oblici kažnjavanja političke opozicije te slanje u psihijatrijske klinike, iznuđivanje priznanja mučenjem i mnogostruke forme cenzure te manipulacije informacija u sredstvima javnog priopćavanja. Čudnovato je da ova sve veća zloupotreba nasilja nije uopće vezana uz određena politička uvjerenja, nego nas može ugroziti u svim političkim porecima, premda su »totalitarni« poreci na to posebno osjetljivi, jer im nedostaje demokratska kontrola. Također udara u oči da se kod današnjeg političkog polariziranja različitih grupa — uključujući i teologe — vrlo rado traži trun u oku drugoga.

5. Cilj kršćanina kojemu Isusov poziv na slobodu još nešto znači mora biti u tome da radi na opadanju i redukciji takvog nasilja i onda kad se ono prikriva »samoobranom«. K tome pripada i njegova spremnost da se usprotivi svakom veličanju i opravdanju nasilja i da upre prstom u njegovu skrivenu zloupotrebu. Ova kritička zadaća odnosi se u prvom redu na »udržavljene moći nasilja«, ali nikako ne isključuje »revolucionarno protunasilje«.

Međutim, ovaj »proročki« nalog ne smije se ostvarivati samoopravdavajuće-farizejski nego samokritički. Može se pak dogoditi da se mi sami okoristimo na račun nasilnog poretka koji optužujemo. Ne radi se ni o tome da osudimo drugoga, nego da ga osvjedočimo i tako mu pomognemo. Ova »proročka« zadaća predstavlja jedan dugi »proces učenja« i činit će da će kršćani, koji se ne budu držali i koji su uvijek u manjini, biti napadani s različitih frontova kao revolucionari i reakcionari. Takvi napadi moraju biti potvrda ispravnosti njihova puta. Nasljedovanje Isusa postaje u ovoj točki identično s razborom, ne kao zakonskom prisilom, nego kao pozivom na slobodu koja život poklanja, nasuprot zakonu koji ubija i osuđuje.